

Квадратна функција¹

Дефиниција 1: Реална функција облика $f(x) = ax^2 + bx + c$, $a \neq 0$, $b, c \in \mathbb{R}$ назива се квадратна функција.

Примедба: Квадратна функција је специјални облик степене функције $f(x) = x^n$, $n \in \mathbb{N}$. Видели смо да је за n паран број, график функције парабола, па тако и за $n = 2$. Могли смо приметити да параметри a, b и c имају одређене улоге у одређивању положаја и облика параболе координатном систему, али да је график, у суштини, парабола. Параметар a својим знаком одређује како ће бити усмерена парабола; за $a > 0$ теме ће бити облика $\cup$, док за $a < 0$ теме ће бити облика $\cap$. Затим, што је вредност a већа од 1, парабола ће бити "издуженија" дуж Y -осе, и обрнуто, што је вредност a мања од 1; тј. ближа нули него један, парабола ће бити "збијенија" дуж Y -осе. Параметар b уз x , као и сам сабирак bx утиче на положај параболе дуж X -осе, а параметар c утиче на положај параболе дуж Y -осе.

анализа:

За прецизније скицирање параболе, потребни су нам неки значајни подаци, а то су: нуле функције (уколико постоје), орјентација темена и његове координате, и пресечна тачка параболе са Y -осом.

- **нуле функције:** $f(x) = 0 \Leftrightarrow ax^2 + bx + c = 0 \Leftrightarrow x_{1,2} = \frac{-b \pm \sqrt{b^2 - 4ac}}{2a}$; као што нам је познато, природа решења квадратне једначине одређена је знаком дискриминанте $\tilde{D} = b^2 - 4ac$.

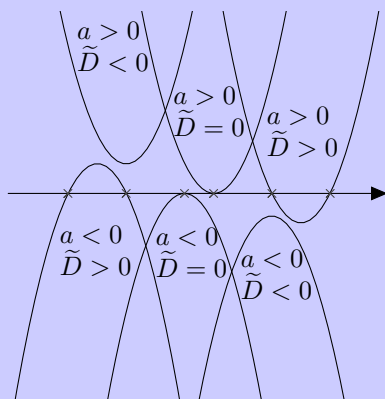
- (i) Ако је $b^2 - 4ac > 0$, онда $x_1, x_2 \in \mathbb{R}$ и $x_1 \neq x_2$ (јесу две различите нуле функције - то су пресечне тачке параболе са x -осом);
- (ii) Ако је $b^2 - 4ac = 0$, онда $x_1, x_2 \in \mathbb{R}$ и $x_1 = x_2$ (јесу једна нула функције - то је додирна тачка темена параболе са x -осом);
- (iii) Ако је $b^2 - 4ac < 0$, онда $x_1, x_2 \notin \mathbb{R}$ (функција нема нуле - парабола нема заједничких тачака са x -осом - или је цела изнад X -осе или је цела испод X -осе);

- **екстремне вредности функције;** То су вредности независно променљиве $x \in \mathbb{R}$ за коју је вредност функције минимална (максимална). Положај темена параболе описује нам о каквој екстремној вредности је реч (ако је теме параболе "окренуто према доле") слика облика $\cup$, онда теме параболе у тој тачки описује минималну вредност функције, а ако је теме параболе "окренуто према горе", слика облика $\cap$, онда теме параболе описује максималну вредност функције.

Формулу $f(x) = ax^2 + bx + c$ преведемо у канонски облик:

$$\begin{aligned} &= a\left(x^2 + \frac{b}{a}x + \frac{c}{a}\right) = a\left(x^2 + 2\frac{b}{2a}x + \frac{b^2}{4a^2} - \frac{b^2}{4a^2} + \frac{c}{a}\right) = a\left[\left(x + \frac{b}{2a}\right)^2 - \frac{b^2 - 4ac}{4a^2}\right] \\ &= a\left(x + \frac{b}{2a}\right)^2 + \frac{4ac - b^2}{4a} \end{aligned}$$

- (i) За $a > 0$, први сабирак је увек позитиван, а други је константан; онда последњи израз има најмању вредност када је први сабирак нула тј. за $x = -\frac{b}{2a}$ која је $y_{\min} = \frac{4ac - b^2}{4a}$
- (ii) За $a < 0$, први сабирак увек је негативан, а други је константан; онда последњи израз има највећу вредност када је први сабирак нула, тј. за $x = -\frac{b}{2a}$ која је $y_{\max} = \frac{4ac - b^2}{4a}$. Графички гледано, екстремна вредност представља положај темена параболе у координатном систему, тако да су координате темена $T = \left(-\frac{b}{2a}, \frac{4ac - b^2}{4a}\right)$.

Слика показује све могуће положаје темена параболе (графика квадратне функције) у односу на X -осу. Уз сваки појединачни случај наведен је услов под којим је приказан график.

- **знак функције;** Вредности независно променљиве $x \in \mathbb{R}$ за коју је вредност функције позитивна обележава се као скуп $A^+ = \{x \mid y > 0\}$ а за коју је негативна $A^- = \{x \mid y < 0\}$.

Пошто смо анализирали нуле квадратне функције и екстремну вредност, онда смо у могућности да скицирамо параболу у координатном систему, и на основу њеног положаја прочитамо знак функције. Тако ћемо имати следеће могуће одговоре; ако смо установили да је:

- (i) $a > 0$ и $\tilde{D} < 0$ у том случају цела параболола је изнад X -осе, па је $A^+ = \mathbb{R}$;
- (ii) $a < 0$ и $\tilde{D} < 0$ у том случају цела параболола је испод X -осе, па је $A^- = \mathbb{R}$;
- (iii) $a > 0$ и $\tilde{D} = 0$ у том случају параболола додирује X -осу, па је $A^+ = \mathbb{R} \setminus \{x_0\}$; при чему је x_0 једна нула функције,
- (iv) $a < 0$ и $\tilde{D} = 0$ у том случају параболола додирује X -осу, па је $A^- = \mathbb{R} \setminus \{x_0\}$; при чему је x_0 једна нула функције,
- (v) $a > 0$ и $\tilde{D} > 0$ у том случају параболола сече X -осу у нулама x_1 и x_2 . онда је $A^+ = (-\infty, x_1) \cup (x_2, +\infty)$, а $A^- = (x_1, x_2)$, и последња могућа ситуација је,
- (vi) $a < 0$ и $\tilde{D} > 0$ у том случају параболола сече X -осу у нулама x_1 и x_2 . онда је $A^- = (-\infty, x_1) \cup (x_2, +\infty)$, а $A^+ = (x_1, x_2)$.

- **монотоност функције;** (раст и опадање вредности функције)

Посматрањем функције у канонском облику $f(x) = a(x + \frac{b}{2a})^2 + \frac{4ac-b^2}{4a}$, пошто смо установили типове екстремних вредности, можемо закључити следеће:

- за $a > 0$; пошто функција достиже екстремну вредност минимума за $x = -\frac{b}{2a}$, онда ће се њена монотоност испољавати (гледано с лева на десно по X -оси) тако да ће за $x < -\frac{b}{2a}$ функција опадати $f \searrow$, а за $x > -\frac{b}{2a}$ функција ће расти тј. $f \nearrow$;
- за $a < 0$; пошто функција достиже екстремну вредност максимума за $x = -\frac{b}{2a}$, онда ће се њена монотоност испољавати (гледано с лева на десно по X -оси) тако да ће за $x < -\frac{b}{2a}$ функција расти $f \nearrow$, а за $x > -\frac{b}{2a}$ функција ће опадати тј. $f \searrow$.
- **домен и кодомен функције;** (Домен функције f или област дефинисаности, јесте скуп вредности независно променљиве x за коју је функција f израчунљива, тј. чије су вредности $f(x) \in \mathbb{R}$). Квадратна функција је израчунљива за све $x \in \mathbb{R}$, према томе, њен домен је скуп $\mathbb{R}$; у ознаци $D_f = \mathbb{R}$. Кодомен или област вредности функције, можемо утврдити одмах по одређивању темена парабололе; тако да је $K_f = [\frac{4ac-b^2}{4a}, +\infty)$, ако је $a > 0$, односно, $K_f = (-\infty, \frac{4ac-b^2}{4a}]$, ако је $a < 0$.

Пример 1: Испитати функцију $y = 2x^2 - 8x + 7$ и скицирати њен график.

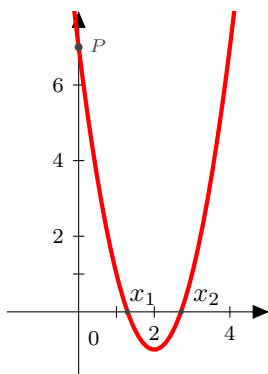
решење: Коефицијент уз x^2 је $a = 2$, тј. $a > 0$, у том случају, параболола је са теменом облика $\smile$.

- **нуле функције:** $y = 0 \Leftrightarrow 2x^2 - 8x + 7 = 0 \Leftrightarrow x_{1,2} = \frac{8 \pm \sqrt{64-56}}{4} = \frac{8 \pm \sqrt{8}}{4} = \frac{8 \pm 2\sqrt{2}}{4}$
 $\Leftrightarrow x_1 = 2 - \frac{\sqrt{2}}{2}, x_2 = 2 + \frac{\sqrt{2}}{2}$.

x_1 и x_2 су пресечне тачке парабололе на X -оси, и можемо приметити да су веома блиске (разликују се за $\sqrt{2}$). Одмах ћемо одредити и пресечну тачку парабололе са Y -осом.

$f(0) = 0 - 0 + 7 = 7$. Параболола сече Y -осу у тачки P са координатама $P = (0, 7)$.

- **екстремне вредности функције** Пошто је $a > 0$, функција има минималну вредност за $x = -\frac{-8}{2 \cdot 2} = 2$, и она износи $y_{\min} = \frac{4 \cdot 2 \cdot 7 - (-8)^2}{4 \cdot 2} = \frac{56-64}{8} = -1$; могли смо израчунати и на следећи начин: $y_{\min} = f(2) = 2 \cdot 2^2 - 8 \cdot 2 + 7 = 8 - 16 + 7 = -1$, што је често, једноставније. Дакле, теме парабололе је тачка $T = (2, -1)$. Сада можемо да скицирамо график функције (слика је на следећој страни).
- **знак функције;** $y > 0$ за $x \in (-\infty, x_1) \cup (x_2, +\infty)$, док је $y < 0$ за $x \in (x_1, x_2)$; види слику.

- **монотоност функције**; (раст и опадање вредности функције)
Посматрањем графика функције (с лева на десно по X -оси) закључујемо: $f \searrow$ за $x < 2$, и $f \nearrow$ за $x > 2$.
- **домен и кодомен функције**; $D_f = \mathbb{R}$, $K_f = [-1, +\infty)$.

Пример 2: Испитати функцију $y = -\frac{1}{2}x^2 - x + \frac{3}{2}$ и скицирати њен график.

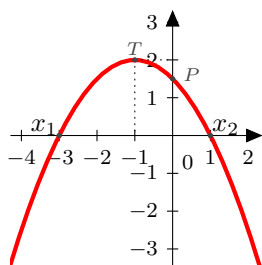
решење: Прво што ћемо уочити, $a = -\frac{1}{2}$, тј. $a < 0$, тада је параболо са теменом облика $\frown$.

- **нуле функције**: $y = 0 \Leftrightarrow -\frac{1}{2}x^2 - x + \frac{3}{2} = 0 \Leftrightarrow x^2 + 2x - 3 = 0$
 $\Leftrightarrow (x+3)(x-1) = 0 \Leftrightarrow x+3 = 0 \vee x-1 = 0$
 $\Leftrightarrow x = -3 \vee x = 1 \Leftrightarrow x_1 = -3, x_2 = 1$.

x_1 и x_2 су пресечне тачке параболо на X -оси. Одмах ћемо одредити и пресечну тачку параболо са Y -осом.

$f(0) = -0 - 0 + \frac{3}{2} = \frac{3}{2}$. Парабола сече Y -осу у тачки P са координатама $P = (0, \frac{3}{2})$.

- **екстремне вредности функције** Пошто је $a < 0$, функција има максималну вредност за $x = -\frac{-1}{2 \cdot (-\frac{1}{2})} = -1$, и она износи $y_{\max} = \frac{4 \cdot (-\frac{1}{2}) \cdot \frac{3}{2} - (-1)^2}{4 \cdot (-\frac{1}{2})} = \frac{-4}{-2} = 2$; могли смо израчунати и на следећи начин: $y_{\max} = f(-1) = -\frac{1}{2} \cdot (-1)^2 - (-1) + \frac{3}{2} = -\frac{1}{2} + 1 + \frac{3}{2} = 2$; нешто једноставније. Дакле, теме параболо је тачка $T = (-1, 2)$. Сада можемо да скицирамо график функције.

- **знак функције**; $y < 0$ за $x \in (-\infty, -3) \cup (1, +\infty)$, док је $y > 0$ за $x \in (-3, 1)$; види слику.
- **монотоност функције**; (раст и опадање вредности функције)
Посматрањем графика функције (с лева на десно по X -оси) закључујемо: $f \nearrow$ за $x < -1$, и $f \searrow$ за $x > -1$.
- **домен и кодомен функције**; $D_f = \mathbb{R}$, $K_f = (-\infty, 2]$.

Пример 3: Испитати функцију $y = 2x^2 - x + 1$ и скицирати њен график.

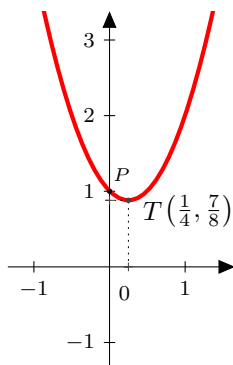
решење: Прво, $a = 2$, тј. $a > 0$, у том случају, параболо је са теменом облика $\smile$.

- **нуле функције**: $y = 0 \Leftrightarrow 2x^2 - x + 1 = 0 \Leftrightarrow x_{1,2} = \frac{1 \pm \sqrt{1-8}}{4} = \frac{1 \pm \sqrt{-7}}{4} = \frac{1 \pm i\sqrt{7}}{4}$
 $\Rightarrow x_1, x_2 \notin \mathbb{R}$.

x_1 и x_2 нису нуле функције; график нема пресечне тачке са X -осом. Цела параболо је изнад X -осе. Одмах ћемо одредити и пресечну тачку параболо са Y -осом.

$f(0) = 0 - 0 + 1 = 1$. Парабола сече Y -осу у тачки P са координатама $P = (0, 1)$.

- **екстремне вредности функције** Пошто је $a > 0$, функција има минималну вредност за $x = -\frac{-1}{2 \cdot 2} = \frac{1}{4}$, и она износи $y_{\min} = f(\frac{1}{4}) = 2 \cdot \frac{1}{16} - \frac{1}{4} + 1 = \frac{1}{8} - \frac{2}{8} + \frac{8}{8} = \frac{7}{8}$. Дакле, теме параболо је тачка $T = (\frac{1}{4}, \frac{7}{8})$. Сада можемо да скицирамо график функције (слика је на следећој страни).
- **знак функције**; $y > 0$ за све $x \in \mathbb{R}$; види слику.

- **монотоност функције;** (раст и опадање вредности функције)
Посматрањем графика функције (с лева на десно по X -оси) закључујемо:
 $f \searrow$ за $x < \frac{1}{4}$, и $f \nearrow$ за $x > \frac{1}{4}$.
- **домен и кодомен функције;** $D_f = \mathbb{R}$, $K_f = [\frac{7}{8}, +\infty)$.

Пример 4: Испитати функцију $y = -\frac{1}{3}x^2 + 2x - 4$ и скицирати њен график.

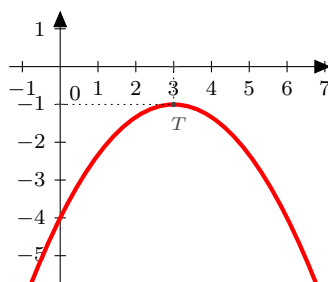
решење: Прво што ћемо уочити, $a = -\frac{1}{3}$, тј. $a < 0$, па је парабола са теменом облика $\cap$.

- **нуле функције:** $y = 0 \Leftrightarrow -\frac{1}{3}x^2 + 2x - 4 = 0 \Leftrightarrow x^2 - 6x + 12 = 0 \Leftrightarrow x_{1,2} = \frac{6 \pm \sqrt{36-48}}{2} = \frac{6 \pm \sqrt{-12}}{2} = \frac{6 \pm 2i\sqrt{3}}{2} = 3 \pm i\sqrt{3} \Rightarrow x_1, x_2 \notin \mathbb{R}$.

x_1 и x_2 нису нуле функције; график нема пресечне тачке са X -осом. Цела парабола је испод X -осе. Одмах ћемо одредити и пресечну тачку параболе са Y -осом.

$f(0) = -0 + 0 - 4 = -4$. Парабола сече Y -осу у тачки P са координатама $P = (0, -4)$.

- **екстремне вредности функције** Пошто је $a < 0$, функција има максималну вредност за $x = -\frac{2}{2 \cdot (-\frac{1}{3})} = 3$, и она износи $y_{\max} = f(3) = -\frac{1}{3} \cdot 9 + 6 - 4 = -3 + 6 - 4 = -1$. Дакле, теме параболе је тачка $T = (3, -1)$. Сада можемо да скицирамо график функције.

- **знак функције;** $y < 0$ за све $x \in \mathbb{R}$; види слику.
- **монотоност функције;** (раст и опадање вредности функције)
Посматрањем графика функције (с лева на десно по X -оси) закључујемо: $f \nearrow$ за $x < 3$, и $f \searrow$ за $x > 3$.
- **домен и кодомен функције;** $D_f = \mathbb{R}$, $K_f = (-\infty, -1]$.

Задаци

(249) У функцији $f(x) = x^2 + bx + c$, одредити коефицијенте b и c тако да она сече X -осу у тачкама $A(2, 0)$ и $B(-3, 0)$.

(253) Одредити екстремне вредности функција:

а) $f(x) = 2x^2 - 8x + 6$;

в) $f(x) = -x^2 - 6x - 5$;

б) $f(x) = \frac{1}{4}x^2 - \frac{3}{2}x + \frac{5}{4}$;

г) $f(x) = -\frac{1}{2}x^2 + \frac{1}{2}x + 6$.

(252) Скицирати графиче функција:

а) $y = \frac{1}{2}(x + 2)^2$;   **б)** $y = -2(x - 1)^2$;   **в)** $y = 2(x + 2)^2$;   **г)** $y = \frac{1}{4}(x - 3)^2$.

(254) За коју вредност реалног параметра m функција $y = x^2 - mx + m + 1$ има минимум једнак -2 ?

(255) У квадратној функцији $y = (m + 2)x^2 + (1 - m)x + m$ одреди реалан параметар m тако да функција има максимум за $x = 2$.

(256) У функцији $y = x^2 - (k + 1)x + k - 2$ одреди реалан параметар k тако да функција има:
а) минимум за $x = 1$;   б) минимум једнак -2 .

(257) Да ли функција $y = \frac{1}{16}x^2 + \frac{1}{4}x - 1$ има екстремну вредност у интервалу $(-1, 5)$?

(259) Дате су функције $f_1(x) = x^2 - kx + k - 1$ и $f_2(x) = x^2 - 2x + k$. Одредити реалан параметар k тако да функције имају једнаке минимуме.

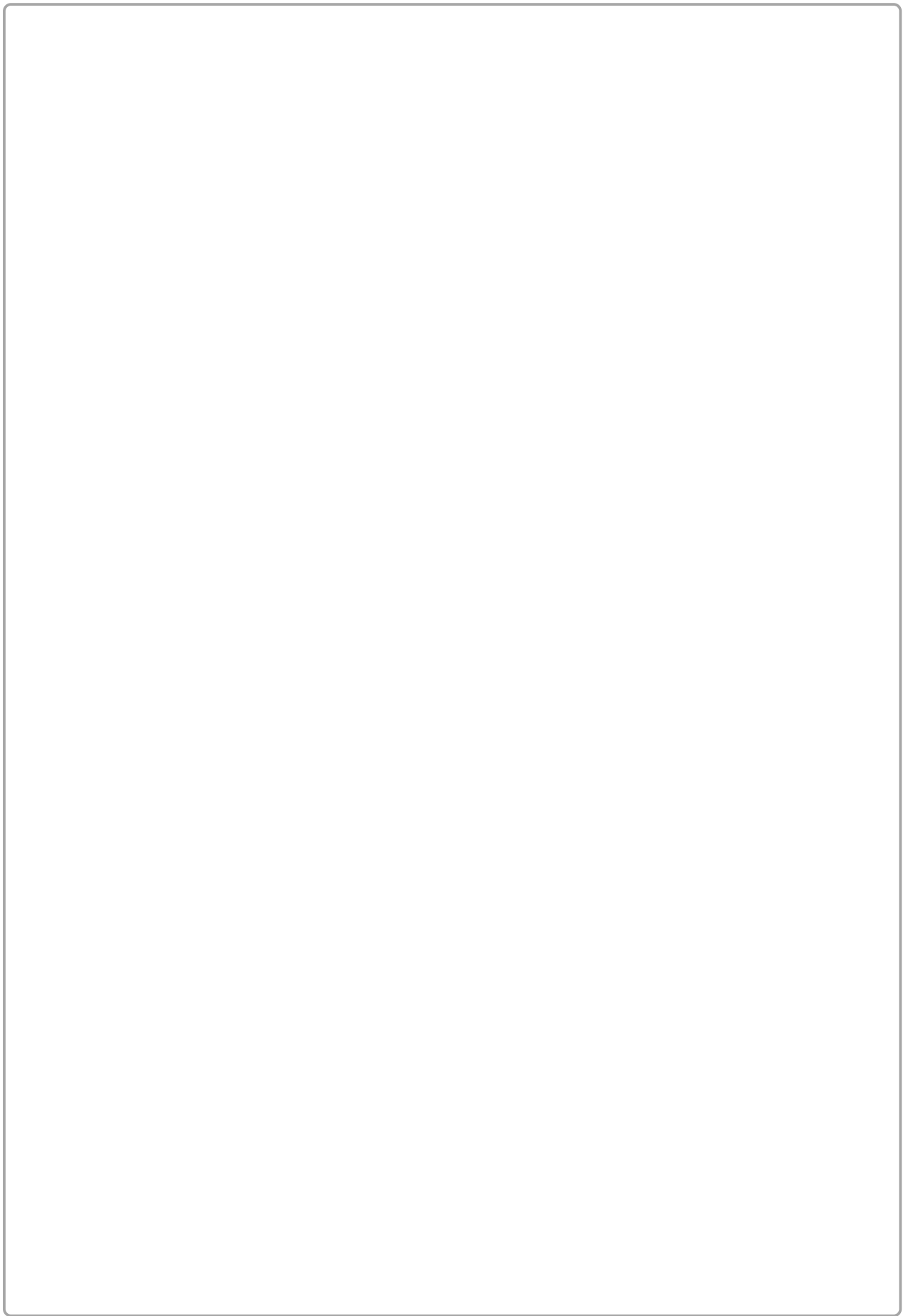
(260) За које вредности x функција $f(x) = (x - a)^2 + (x - b)^2 + (x - c)^2$ има минимум?

(261) Дате функције свести на канонски облик, и скицирати њихове графике:

б) $y = 2x^2 - 8x + 8$ в) $y = -x^2 - 2x - 1$ д) $y = \frac{1}{2}x^2 + x$ ж) $y = -2x^2 + 4x + 6$
е) $y = -\frac{1}{2}x^2 + 3x + 8$

(264) Скицирати график функције (и описати њене особине):

а) $y = x^2 - |x|$ б) $y = |x^2 + x|$ в) $y = -|x^2 - 2x|$ г) $y = (3 - x)|x + 1|$

(268) Одредити све реалне бројеве p за које је квадратна функција $f(x) = (p^2 + 2p - 3)x^2 - 4px + p$ позитивна за све реалне вредности променљиве x .

(258) Одредити реалан број x тако да разлика тог броја и његовог квадрата буде највећа.

(282) Разложити број k на два сабирка, тако да њихов производ буде највећи.

(284) У квадрат странице a уписати квадрат најмање површине.

(436) У једнакокраки троугао основице a и висине h уписан је правоугаоник, тако да су му два темена на основици троугла, а друга два на крацима. Одредити висину правоугаоника тако да он има највећу површину.

(275) Доказати да су нуле функције $f(x) = x^2 - px + q$ рационални бројеви ако је $p = mq + \frac{1}{m}$, где су m, q рационални параметри.

(274) Одредити цео број a тако да су нуле функције $f(x) = (x - a)(x - 3) + 3$ такође цели бројеви.

(415) Дата је једначина $2x^2 + mx + 4 = 0$. Одредити реалан број m тако да функција $y = x_1^2 + x_2^2 + x_1 + x_2$ има најмању вредност. За које вредности m је $y > 0$?